

Лада Яковицька
д-р психол. наук, доцент
Національний авіаційний університет
м. Київ (Україна)

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СИСТЕМА ВНУТРІШНІХ РЕСУРСІВ ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Характер взаємодії людини і техніки не залишається незмінним, він змінюється разом із вдосконаленням техніки і, одночасно, є результатом змін самої особистості. Ця взаємодія має тенденцію до ускладнення через залучення нових потреб особистості інженера в процес його професійної діяльності. Б.Скіннер вважав, що впродовж життя поведінка людей змінюється під впливом змінюваного середовища. Життєві кризи він також пояснював змінами оточення, які ставлять людину у ситуацію, коли її набір поведінкових реакцій виявляється недостатнім, неадекватним для отримання підкріплення у новій ситуації [2].

Особливості науково-технічної діяльності різняться в залежності від посади але, разом з цим, потребують однакового набору професійних і особистісних властивостей. Важливою рисою будь-якої професійної діяльності є комунікативна компетентність як інтегративне вміння особистості, що складається з професійної компетентності, толерантності, децентрованості мислення, здібності до саморегулювання, впевненості, відповідальності (В.Г.Панок, Л.В.Помиткіна, В.М.Синишина, Н.В.Чепелева, Л.С.Яковицька).

Науково-технічна діяльність є таким виробничим процесом, що постійно розвивається, в якому бере участь велика кількість людей. В одних випадках кілька нових технічних рішень служать імпульсом до подальших винаходів. В інших винахідництво зводиться до існуючого удосконалення вже відпрацьованих дій. По-третє – до розширення сфери застосування цих рішень. У всіх цих випадках науково-технічна

діяльність бере свій початок не тільки в діяльності окремих людей, але часом і у спільній праці багатьох, тобто в диференційованому по спеціалізованим функціям «професійному співробітництві». Прикладом цьому можуть слугувати удосконалення технічної установки або виробничого станка, які призводять до втрати авторства. «Все стає анонімним, – писав К. Ясперс. – Досягнення однієї людини тонуть в досягненнях інших» [8, с.122]. Науково-технічна діяльність проявляється як активна здатність і об'єднана сила, властива не стільки окремо взятій особі, а в кінцевому рахунку – людству в цілому.

Отже, викликана новими вимогами диверсифікація структур, змісту і обсягу вищої освіти у розвинених країнах, супроводжується актуалізацією нових завдань для закладів вищої освіти, які полягають не тільки у підвищенні кваліфікації наявного контингенту фахівців, а і у наданні всім бажаним освітніх послуг високого рівня як для розширення їх кругозору у нових царинах знань, так і для забезпечення можливості різко змінити сферу діяльності і пристосуватися до жорстких умов швидкозмінного ринку праці. Для того, аби знання стало таким, необхідно знайти той тип комунікації, котрий би зробив вміння спілкуватися загальним здобутком.

На думку А.О. Вербицького, «функціональне об'єднання актуальних якостей суб'єкта відповідно до вимог діяльності, формування певної структури цих якостей, є вихідним моментом становлення системи професійно важливих властивостей [1, с. 182]. ПВВ, пов'язані з мовною діяльністю, відносяться до комунікативних (мовних) здібностей. Деякі автори включають в комунікативні здібності комплекс індивідуальних якостей, від яких залежить узгодженість дій фахівців, починаючи від розуміння і закінчуючи вчинком [3], [4], [6], [7].

Отже, комунікативну компетентність у науково-технічній діяльності визначимо як «певний рівень сформованості міжособистісного досвіду, тобто навченості взаємодії з оточуючими, який потрібний індивіду, щоб у рамках своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в даному суспільстві» [3, с.71].

Ю.М.Ємельянов простежив залежність комунікативної

компетентності від індивідуальних здібностей особистості, від її соціальної мобільності. На комунікативну компетентність впливають зміни, що відбуваються в суспільстві, і, в зв'язку з цим, вона не може бути готовою характеристикою фахівця. Це конгломерат знань, мовних і немовних умінь і навичок спілкування, придбаних ним в процесі соціалізації, спільної діяльності. Це складна особистісна характеристика, що включає психологічні знання, комунікативні здібності, вміння та навички, а також деякі властивості особистості (темперамент, характер, емоційні стани), які проявляються у спілкуванні з людьми.

Однак, розглядаючи комунікативну компетентність як систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації у значимих ситуаціях професійної взаємодії, слід зазначити, що компетентність у спілкуванні має безсумнівно інваріантні загальнолюдські характеристики й, у водночас, характеристики, які ситуативно і культурно обумовлені. Компетентність у спілкуванні припускає готовність і вміння будувати контакт на різній соціально-психологічній дистанції – і відстороненої, і близької. У цілому компетентність у спілкуванні зазвичай пов'язана з оволодінням не найліпшою однією позицією, а їх спектром з адекватним користуванням. Гнучкість в адекватній зміні обраних комунікативних позицій є суттєвим показником компетентного спілкування.

Основним способом зв'язку у науково-технічній діяльності є інформаційна взаємодія. Ключовою ознакою даного способу є здатність активно рухатися до певного результату, керуючись заданими програмами і моделями. Такий підхід дозволяє не тільки чітко бачити майбутній результат діяльності, але й адаптуватися до нього, корегувати власні дії і активність.

Високо згуртовані наукові групи організуються цілеспрямовано, зазвичай через діяльність лідера або лідерів, тобто особистості, які є взірцем для наслідування у науковій діяльності, за якими будуть слідувати інші учасники групи. Особистості, які є лідерами у науковій сфері, володіють винятковими інтелектуальними та індивідуальними даруваннями, саме цим можна пояснити їх особливе положення у науковому товаристві [3], [7]. Авторитетні науковці задають не тільки концептуальні установки для наукової діяльності, а й

виконують функції провідного комунікатора. Очевидним є той факт, що продуктивні вчені частіше виступають бажаними об'єктами для контактів, тому й інтенсивність їх комунікативної діяльності вище. Крім того, вони є знаними не тільки в межах певної спеціальності, а і ще в кількох суміжних. У науково-технічній діяльності також дуже важливими є організаційні лідери, які займаються програмами дослідження, фондами, кошторисом.

Перспективу гуманізації технічної діяльності Ю.Габермас вбачає у експансії комунікативної поведінки в ті сфери взаємодії, де сьогодні домінує цілераціональність. Ці два типи поведінки мають різні підходи до перевірки правильності дій: в цілераціональній поведінці – емпірична адекватність і аналітична вірність, комунікативній – достовірне розуміння, повноцінна інтерактивна дія. Обидва ці типи поведінки мають особливі функції: цілераціональність – це шлях адаптації, пристосування особи до світу; комунікативність – це шлях самопізнання, розуміння власного соціокультурного середовища, відкриття сенсів життєдіяльності [2]. Саме цей шлях є найбільш перспективним щодо можливостей самореалізації у професійній діяльності.

Ю.Габермас та К.-О.Апель розуміють комунікативну етику, яку вони розвивають, не інакше як етику відповідальності. Головною думкою франкфуртців є те, що основою етики відповідальності виступає мовний дискурс, тут виробляються цінності, цілі та досягається консенсус. В роботі А.М.Єрмоленка знаходимо узагальнені норми комунікативної етики, запропоновані німецькими вченими:

- поведься так, як якщо б ти був членом ідеального комунікативного співтовариства;
- аргументуй раціонально;
- прагни до розумного консенсусу;
- намагайся внести свою частку в реалізацію ідеального комунікативного суспільства [4, с.72-80].

Але частіше увага різних наукових груп концентрується на різних предметах дослідження, тоді професійні комунікації утруднюються, що в подальшому може привести до значних непередбачених розходжень. Таким чином, міжлюдські стосунки

у науково-технічній діяльності налагоджуються у відповідності з діловими інтересами і потребами, сплітаються з системою інформаційних відносин, разом з якими вони утворюють певну форму наукової взаємодії.

Таким чином, комунікативна компетентність особистості у науково-технічній діяльності – це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими колегами-науковцями. Її внутрішніми ресурсними складовими передусім є впевненість, відповідальність, певний рівень сформованості міжособистісного досвіду, моделювання комунікативних систем, комунікативні здібності, установка на активну участь у галузі досліджень.

Література

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М. : Высш. шк., 1991. – 204 с.

2. Воронин А.А. Техника как коммуникативная стратегия // Вопросы философии. – 1997. – №5. – С. 96-105.

3. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1985.

4. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.

5. Помиткіна Л.В. Психологічні особливості національної ідентичності в контексті комунікативної взаємодії / Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г.Гудманяна, О.Г.Шостак. – К.: Талком, 2017. – С.200-203.

6. Синишина В.М. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх практичних психологів // Modern educational space the transformation of national models in terms of integrations: Conference Proceedings, October, 25, 2019. Leipzig: Baltija Publishing p.13-17.

7. Яковицька Л.С. Активно-позитивне ставлення викладача до науково-технічної та викладацької діяльності як важливий чинник самореалізації // Психологія: теорія і практика: збірник наукових праць / ред.кол. : І.О.Корнієнко. – Мукачево : РВВ МДУ, 2018. – Випуск 2 (2). – С. 181-190.

8. Ясперс К. Смысл и назначение истории: [Пер. с нем.]. М.: Политиздат, 1991.